

بررسی تطبیقی خانه های دوره قاجار و پهلوی در کرمان

ملیحه ضیاء^۱^۱ دانشجوی دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمان، malihe_zia@yahoo.com

چکیده

خانه به عنوان اولین فضایی از معماری است که بشر در ارتباط نزدیک، و درک و لمس معانی آن در راستای آسایش خود می باشد. این آسایش در خود مفاهیم فرهنگی و اقلیمی و... را در بر دارد. خانه یکی از مباحث مهم در معماری می باشد که کمتر به آن پرداخته شده است نیاز به خانه در این زمان بسیار احساس می شود و می بایست با شناخت معماری گذشته و تطبیق آن با معماری معاصر این نیاز را بر طرف کرد، انسان وقتی از غار بیرون آمد نیاز به سرپناه داشت و بر این اساس طبیعی است که قدیمی ترین مورد معماری ساختمان خانه باشد. در پژوهش حاضر جدای از این مفاهیم به بررسی لیست فضایی خانه های موردی می پردازیم تا چگونگی اجزا خانه را مقایسه کنیم. روش تحقیق در این پژوهش بر اساس اسناد کتابخانه ای و به صورت تطبیقی-تحلیلی می باشد. برای انجام این تحقیق انتخاب نمونه ها به صورت انتخابی انجام گرفته است و در مراحل مختلف انجام تحقیق از منابع اسنادی و روش های تطبیقی-تحلیلی استفاده شده است. در این نوشتار بررسی لیست فضاهای موجود در چهارخانه از دو دوره ی قاجار و پهلوی در کرمان می پردازیم تا در نهایت از مقایسه ی این موارد به مشابَهت ها و تفاوت های دوره ای در زمینه ی اجزا مسکن پی ببریم. بررسی های انجام شده حاکی از آن است که مطالعات زیادی در مورد خانه های دوره قاجار و پهلوی در کرمان انجام نشده است.

واژه های کلیدی

خانه ، قاجار ، پهلوی ، کرمان ، تطبیقی

مقدمه

واژه خانه که امروزه مصطلح است، در گذشته به اتاق (طاق) گفته می شده است (معماریان، غلامحسین، ۱۳۸۷). خانه تلفیقی از فضاهای متنوع است با کیفیت های مختلفی، مانند: اتاق، حیاط، ایوان، پنج دری، سه دری، زیر زمین، مطبخ، مستراح، بادگیر، هشتی و... ویژگی خانه های شهر کرمان از معماری خانه های درون گرا پیروی می کند. این ویژگی ها عبارتند از:

۱- نداشتن ارتباط بصری مستقیم فضاهای داخل با فضاهای

شهری بیرون خود.

۲- فضاهای مختلف آن را عنصری مانند حیاط و یا صفا های

سر پوشیده سازماندهی کرده است، به نحوی که روزن ها

و بازشوها به طرف این عناصر باز شوند (معماریان،

غلامحسین، ۱۳۸۷).

بررسی خانه های تاریخی کرمان در این نوشتار از نظر لیست فضاهای موجود در این خانه ها مورد توجه بوده و فارغ از دیدگاه های شکل گیری مسکن اقلیم گرم و خشک که شامل: فرهنگ و اقلیم و بحث معماری پایدار می باشد، بوده است. در نهایت مقایسه ی این چهار نمونه از طریق روش تحقیق تطبیقی-تحلیلی و با استفاده از اسناد اداره میراث فرهنگی کرمان و مطالعه ی کتابخانه ای انجام شده است. هدف از پژوهش پیش رو نتیجه گیری از مقایسه ی مشابَهت ها و تفاوت ها در طول زمان شکل گیری خانه های دو دوره پهلوی و قاجار در یک اقلیم و مکان هست.

فهرست و طبقه بندی فرم ها و تیپ های خانه چیز زیادی در مورد عوامل تعیین کننده و یا فرایند پیدایش فرم به ما نیاموخته اند. تلاش هایی در جهت مطالعه نظری و عمیق نیروهای شکل دهنده به فرم صورت گرفته است اما اکثر آن ها بیشتر تلویحی بوده اند تا عینی و روشن. بنا بر این از جمله عوامل فیزیکی تاثیر گذار از موارد ذیل نام برد: اقلیم، نیاز به سر پناه، مصالح، تکنولوژی ساخت و سایت در کنار عوامل اجتماعی در ارتباط با اقتصاد و مذهب (راپاپورت، ۱۳۹۲).

بر کلیه این تلاش ها دو ایراد وارد است، اولین نقصان متوجه طبیعت این تلاش ها است که عمیقاً معتقد به جبر فیزیکی هستند؛ دوم این که تئوری ها بدون توجه به ماهیت عامل تعیین کننده مورد بحث به گونه ای ساده انگارانه سعی دارند فرم بنا را به علتی واحد نسبت دهند به همین دلیل این نظریات به رمز گشایی از این پیچیدگی موفق نشده اند، پیچیدگی هایی که تنها زمانی روشن می گردند که بیشترین تعداد متغیر های ممکن و اثرات آن ها را مورد توجه قرار دهیم، این تئوری ها از یاد می برند که یک بنا حاصل تعامل پیچیده فاکتور های متعدد بوده و انتخاب عاملی واحد و تغییر نوع فاکتور های انتخاب شده در ادوار مختلف در ذات خود پدیده هایی اجتماعی هستند (راپاپورت، ۱۳۹۲).

روش تحقیق

روش انجام تحقیق در پژوهش حاضر، تطبیقی-تحلیلی است و با مطالعات میدانی به صورت مشاهده مستقیم و حضور نگارنده در هر چهار بنا انجام شده است. در بخش مطالعات کتابخانه ای از منابع مختلفی همچون منابع موجود در کتابخانه دانشگاه، سایت های